

۲۰ میلیارد دلار در ۱۴۰۱ به صندوق واريز شد

ورودی صندوق توسعه به قبل از تحریم‌ها برگشت

محمدرضا گوهری

خبرنگار

در روزهای گذشته آمارهای عملکرد ۱۱ ساله صندوق توسعه ملی منتشر شد. اهم داده‌های این گزارش ورود ۱۵۴ میلیارد دلار به این صندوق از ابتدای تأسیس تا پایان سال ۱۴۰۱ است. البته بخش اعظمی از این ورودی را دولت‌ها به علت کسری بودجه بنابر مجوزهای قانونی برداشت کرده‌اند. در بخش دیگر از این گزارش به تسهیلات ارزی و ریالی صندوق اشاره شده است. طبق این گزارش، صندوق توسعه ملی ۳۰ میلیارد دلار تسهیلات ارزی و ۱۳ میلیارد دلار تسهیلات ریالی پرداخت کرده است. از جمله انتقاداتی که به آمارهای صندوق توسعه ملی مطرح می‌شد، عدم شفافیت اطلاعاتی نظیر منابع صندوق، سود حاصل از سپرده‌ها و تسهیلات صندوق و همچنین هزینه‌های اداری این دستگاه دولتی است. نبود اطلاعات مربوط به دارایی‌ها و سرمایه‌گذاری‌های صندوق نیز از جمله انتقادهایی است که به صندوق توسعه ملی وارد می‌شود.

چرا باید صندوق ذخیره ارزی داشته باشیم؟

یکی از مهم‌ترین بستری‌ها رشد اقتصادی، ثبات نرخ تورم و نرخ رشد اقتصادی در کشور است. برای نمونه اگر در کشوری میانگین اختلاف تورم در سال‌های مختلف ۵ تا ۱۰ درصد باشد یا آن کشور سال‌هایی نرخ رشد اقتصادی ۱۰ درصدی و در سال‌هایی نرخ رشد اقتصادی منفی را تجربه کند، برنامه‌ریزی برای فعالان اقتصادی دشوار شده و عملاً سرمایه‌گذاری کاهش خواهد یافت. از این رو بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته سعی می‌کنند با ابزارهایی نظیر نرخ بهره، رشد اقتصادی و تورم را در کانال‌هایی مشخص کنترل کنند. مثلاً اگر متغیرهای تورم و رشد اقتصادی از نرخ رشد هدف، پیشی گرفت یا بالا بردن تورم به اصطلاح اقتصادشان را سرد می‌کنند و بالعکس. یکی از دلایل تأسیس صندوق‌های ارزی نیز همین موضوع است. در کشورهایی که بودجه دولت، وابستگی بسیاری به درآمدهای حاصل از منابع طبیعی دارد، صندوق‌هایی تأسیس می‌شوند تا درآمدهای ارزی به آن برود و سهم مشخصی از آن به دولت اختصاص یابد. اگر سال‌هایی درآمدهای ارزی جهش یابد، مازاد درآمدهای ارزی در این صندوق ذخیره و اگر سال‌هایی منابع اتفاقاتی نظیر جنگ، تحریم، رکود جهانی یا موارد دیگر، درآمدها کاهش چشمگیری یابد، از این صندوق برداشت شود. یکی از دلایل تأسیس صندوق ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی نیز همین موضوع است.

تسهیلات ریالی خلاف فلسفه وجودی صندوق توسعه ملی است

بر اساس دلایلی که از فلسفه وجود صندوق نفتی ذکر شد و هم طبق اساسنامه صندوق توسعه ملی، اعطای تسهیلات صندوق توسعه ملی فقط به صورت ارزی است و سرمایه‌گذاران به‌عنوان استفاده‌کننده از این تسهیلات اجازه تبدیل ارز به ریال در بازار داخلی را ندارند. اما در قوانین بودجه سنناتی و همچنین قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و قانون

۳۰ میلیارد دلار تسهیلات ارزی

طبق داده‌هایی که مرکز پژوهش‌های مجلس منتشر کرده، تسهیلات ارزی که صندوق توسعه ملی از ابتدای تأسیس تا پایان سال ۱۴۰۰ پرداخت کرده در مجموع حدود ۳۰ میلیارد دلار است که ۲۴ میلیارد دلار آن در قالب عملیات ارزی و ۵٫۵ میلیارد دلار آن در قالب سپرده‌گذاری ارزی داده شده است. در قراردادهای عملیات ارزی، بانک عامل موظف است در چهارچوب اولویت‌های صندوق، ضمن احراز اهلیت متقاضی آن دریافت تسهیلات ارزی، طرح‌های دارای توجیه فنی، مالی و اقتصادی را به صندوق ارسال کند. در این نوع قرارداد، بانک عامل ضامن بازپرداخت اصل و سود تسهیلات دریافتی متقاضی

سرمایه‌گذاری پرریسک صندوق توسعه ملی

طبق داده‌های مرکز پژوهش‌های مجلس، از صندوق توسعه ملی، حدود ۷۰ درصد از ۳۰ میلیارد دلار تسهیلات ارزی که از ابتدای تأسیس صندوق تا پایان سال ۱۴۰۰ داده شده، به بخش‌های نفت، گاز، پتروشیمی و پالایشگاه تخصیص یافته است. این در حالی است که منبع اصلی درآمدهای صندوق از منابع فروش نفت و گاز است و سرمایه‌گذاری مجدد در این صنایع، ریسک درآمدهای صندوق توسعه ملی را افزایش می‌دهد، زیرا اگر بنا بر اتفاقی درآمدهای نفت و گاز بسا کاهش قابل توجهی روبه‌رو شود، هم ورودی صندوق از این محل کاهش می‌یابد و

۱۳ میلیارد دلار تسهیلات ریالی صندوق

ارزش دلاری تسهیلات ریالی صندوق توسعه ملی حدود ۱۳ میلیارد دلار است که به بیش از ۲۷۳ هزار طرح داده شده است. ۷٫۵ میلیارد دلار از این تسهیلات در قالب سپرده‌گذاری ریالی و ۵٫۳ میلیارد دلار در قالب عملیات ریالی بوده است. بر اساس گزارش صندوق ۶۱ درصد تسهیلاتی که در قالب عملیات ریالی داده شده به بخش‌های آب، کشاورزی، صنایع تبدیلی و تکمیلی پرداخت شده و مابقی در اختیار بخش صنعت، معدن و گردشگری قرار گرفته است. تسهیلات

دارایی صندوق ۱۵۴ میلیارد دلار است

اطلاعات مربوط به منابع صندوق توسعه ملی به دلیل محرمانه بودن در دسترس نیست ولی بر اساس گزارش‌های تفریح بودجه و گزارش‌های خزانه‌داری کل کشور، دارایی صندوق تا پایان سال ۱۴۰۰، حدود ۱۳۴ میلیارد دلار و با واريزی‌های سال ۱۴۰۱ که حدود ۲۰ میلیارد دلار برآورد شده، تا ابتدای

مقدار برداشت دولت‌ها از صندوق

یکی از مهم‌ترین دلایل ناکام ماندن صندوق توسعه ملی در رسیدن به اهداف خود برداشت بی‌رویه دولت‌ها است. دولت‌ها در طول یک دهه گذشته، اولین و راحت‌ترین راه‌حل‌شان در مواجهه با تحریم‌ها برداشت از صندوق توسعه ملی بود. شاید گفته شود اساساً یکی از دلایل تأسیس صندوق‌های نفتی کاهش نوسانات درآمدهای نفتی است اما در مورد اقتصاد ایران موضوع متفاوت است. سناریوی تحریم‌ها، اتفاقی نبود که بتوان آن را یک رخداد کوتاه‌مدت تلقی کرد و برداشت از صندوق توسعه ملی راه‌حل آن دانست. درحالی‌که راه‌حل مواجهه درست با تحریم‌های نفتی در طول یک دهه گذشته تلاش برای اصلاح ساختاری بودجه مانند تلاش برای اصلاح نظام مالیاتی و اصلاح صندوق‌های بانکشستگی بود. تقریباً هیچ‌گاه این مسائل اولویت

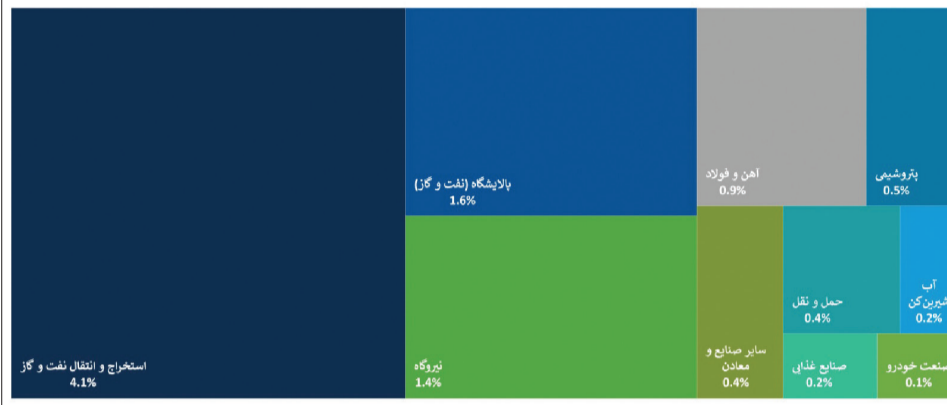
گزارش صندوق توسعه ملی چه نقایصی دارد

هرچند نفس گزارش دهی توسط صندوق توسعه ملی قابل تقدیر است اما مقایسه این گزارش با گزارش‌های صندوق‌های نفتی دنیا نشان از چند نقطه ضعف در این گزارش دارد. در گزارش صندوق‌های نفتی مرسوم است که به میزان و ترکیب دارایی‌های تحت مدیریت صندوق و بازدهی آن اشاره می‌شود. برای نمونه در گزارش‌های صندوق نفتی نروژ تصریح می‌شود که چه میزان از دارایی‌های این صندوق، اوراق قرضه آمریکایی و چه میزان املاک و مستغلات است. اما گزارشی که صندوق توسعه ملی ارائه داده غالباً بر ارائه آمار تسهیلات متمرکز است و اطلاعاتی در مورد مجموع دارایی‌های تحت مدیریت، منابع ورودی صندوق، مصارف غیرتسهیلاتی صندوق و همچنین بازدهی سرمایه‌گذاری‌های صندوق وجود ندارد. انتقاد دوم به گزارش صندوق آن است که در آمار تسهیلات تنها به طرح‌های فعال اشاره شده و اطلاعات مربوط به پرداخت طرح‌های

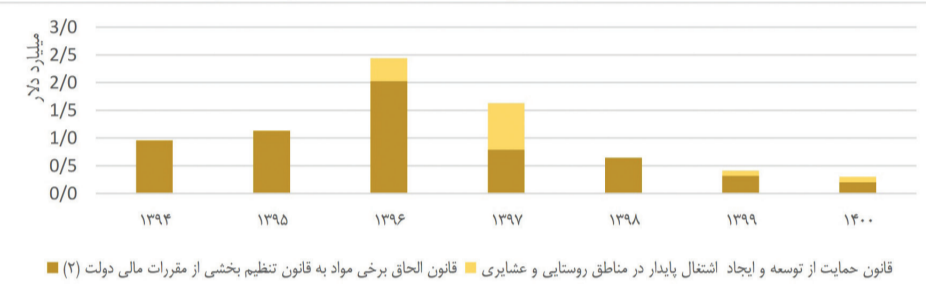
ترکیب تسهیلات صندوق از ابتدای تأسیس تا پایان سال ۱۴۰۰ به تفکیک نوع قرارداد

تسهیلات ارزی	تسهیلات ریالی
سپرده‌گذاری ریالی: ۷٫۵ میلیارد دلار	سپرده‌گذاری ارزی: ۵٫۵ میلیارد دلار
عملیات ارزی: ۲۳٫۸ میلیارد دلار	عملیات ریالی: ۵٫۳ میلیارد دلار

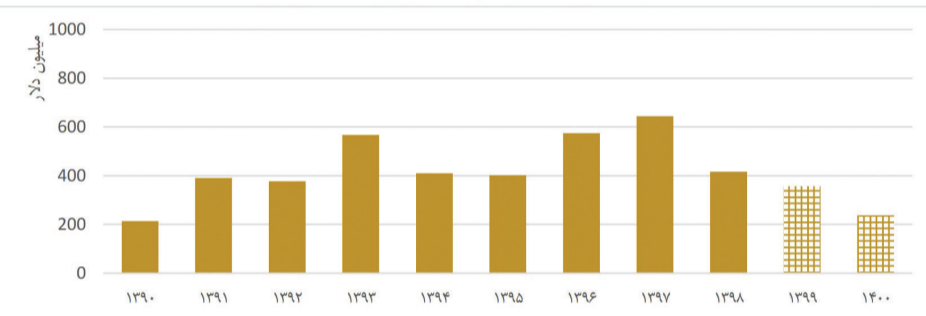
مقصد تسهیلات ارزی پرداخت شده از محل قراردادهای عملیات ارزی صندوق

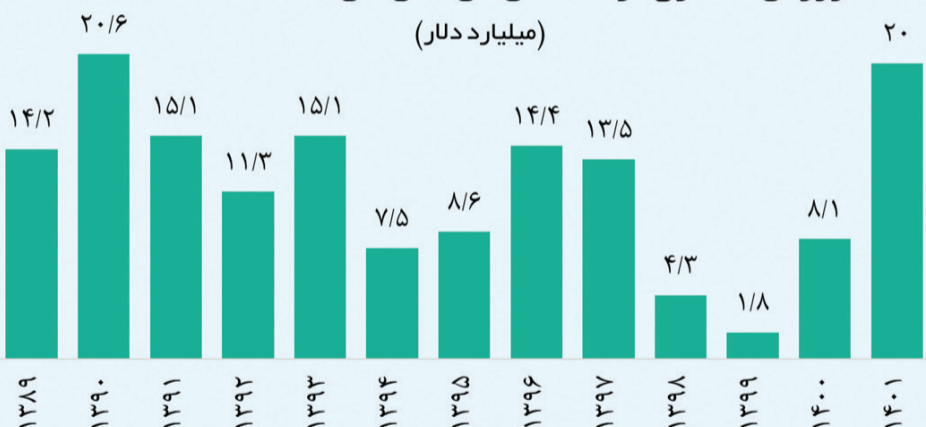
معادل دلاری تسهیلات صندوق از محل سپرده‌گذاری ریالی

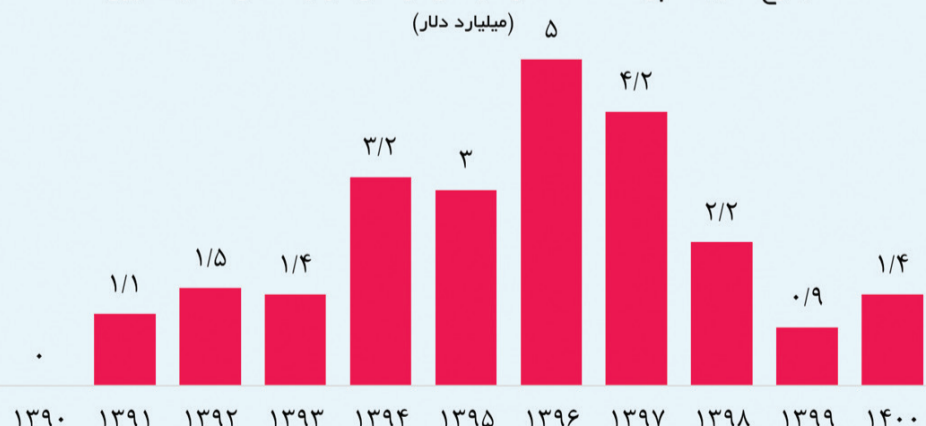
سود حساب‌های صندوق نزد بانک مرکزی

ورودی صندوق توسعه ملی طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۴۰۱ (میلیارد دلار)

مجموع تسهیلات پرداخت‌شده در هر سال از محل قراردادهای عملیات ارزی (میلیارد دلار)

برداشت دولت‌ها از منابع صندوق توسعه ملی

دولت	بازه زمانی	میزان برداشت (میلیارد دلار)
دهم (محمود احمدی‌نژاد)	۱۳۸۹ تا نیمه ۱۳۹۴	۱۳۰۶
یازدهم (حسن روحانی)	نیمه ۱۳۹۲ تا نیمه ۱۳۹۶	۳۰
دوازدهم (حسن روحانی)	نیمه ۱۳۹۶ تا نیمه ۱۴۰۰	۳۶٫۹
سیزدهم (ابراهیم رئیسی)	نیمه ۱۴۰۰ تا پایان ۱۴۰۱	۲۰٫۳

آیا صندوق خالی است؟

چندی پیش برخی از رسانه‌ها با کنار هم گذاشتن دارایی ۱۵۴ میلیارد دلاری صندوق و برداشت ۱۰۰ میلیارد دلاری دولت‌ها و همچنین تسهیلات ۴۶ میلیارد دلاری، چنین ادعا کردند که صندوق توسعه ملی کمتر از ۱۰ میلیارد دلار دارایی دارد. در این زمینه استدلالی وجود دارد که چنین نتیجه‌گیری‌ای را زیر سؤال می‌برد. موضوع از این قرار است که تمام تسهیلاتی که صندوق به دولت داده جزء دارایی‌های صندوق

بوده‌ومی‌بایست‌وصول‌شود. در واقع هیچ‌گونه قرض بلاعوضی به دولت داده نشده است. در این زمینه غضنفری، رئیس صندوق توسعه ملی گفته است حتی لازم نیست دولت از منابع ارزی خود، بدهی مذکور را بازپرداخت کند چون ممکن است در این صورت به دولت مردم فشار وارد شود بلکه صندوق آماده است خودش دست به کار شده و از طریق سرمایه‌گذاری در بالادست نفت به اندازه طلبش برداشت کند.